

Úloha a místo teritoria v systému obrany

Plukovník Jan Raban

Termínu „teritorium“ se oficiálně používá k označení území státu (koalice), vymezeného právně platnými státními hranicemi, se vším, co na tomto území je, tj. s lidmi, jejich ideologií, státním zřízením, národním hospodářstvím včetně dopravy a spojů, s vědou, kulturou, technikou a přírodním bohatstvím.

Teritorium ČSSR je součástí teritoria koalice států Varšavské smlouvy, se všemi důsledky vyplývajícími z politických, hospodářských i vojenských ustanovení této smlouvy. Teritorium ČSSR je v prvním strategickém sledu států Varšavské smlouvy, protože sousedí s územím potenciálního nepřítele. To má vliv na zvláštnosti naší vojenské doktríny, na úlohu našich ozbrojených sil v možné válce i na úlohu a místo našeho teritoria v rámci států Varšavské smlouvy. Naše teritorium i jeho příprava v míru se proto v některých směrech liší od teritoria ostatních států Varšavské smlouvy.

Termín „obrana teritoria“ vyjadřuje dva pojmy:

— v širším pojetí se obrana teritoria uskutečňuje především údery na prostředky nepřítele, které mohou působit do hloubky teritoria, a aktivní činnosti polních vojsk na frontě,

— v užším pojetí je obrana teritoria činnost, spojená bezprostředně s přímou obranou a ochranou území státu.

Budu se zabývat obranou teritoria v užším pojetí.

V historii neměla obrana teritoria vždy tak velký význam, jaký má dnes. Teritorium státu bylo bráněno pouze činností pozemních vojsk na frontě a vojenským námořnictvem tam, kde hranice státu probíhaly na mořském pobřeží. Zvláštní obrany teritoria nebylo zapotřebí a proto neexistovala.

Teprve s rozvojem válečných prostředků působících na velké hloubky území vznikala potřeba speciální a bezprostřední obrany teritoria. S rozvojem letectva v ob-

dobí mezi první a druhou světovou válkou vyvinul se **systém protiletadlové obrany státu (PLOS)**, doplněný tzv. **Civilní protiletadlovou obranou (CPO)**. CPO v podstatě zahrnovala ochranu obyvatelstva, soukromého i státního majetku před následky leteckého bombardování a opatření k likvidaci těchto následků. V průběhu druhé světové války a po ní se oba systémy zdokonalily a vyvinuly v dnešní protivzdušnou obranu státu (PVOS) a Civilní obranu (CO).

Význam a úloha obrany teritoria narůstá s rozvojem válečných prostředků působících do velké hloubky území a se vzrůstem ničivého potenciálu těchto prostředků.

Po druhé světové válce vzrůstá význam a úloha obrany teritoria **progresivně**, tak jako progresivně vzrůstá možnost ničit teritorium na celou hloubku nejen státu, ale celé koalice — současně a kdykoliv.

Význam a důležitost obrany teritoria tedy roste paralelně s rozvojem

- prostředků a metod propagandy, špionáže, diverze, sabotáže, teroru, atd.,
- úderné a ničivé síly pozemních vojsk, zejména tankových,
- strategického letectva,
- strategických výsadků,
- raket,
- jaderných zbraní a ostatních ZHN,
- kosmických prostředků.

Vyjmenované prostředky umožňují různé způsoby ničení teritoria. Obrana teritoria musí být proto budována tak, aby tyto možnosti paralyzovala.

Mohutná úderná síla pozemních vojsk ve spojení s působením operačního letectva, operačních raket a zbraní hromadného ničení, umožňují rychlé tempo útoku a zvětšují hloubku frontového bitevního pásma na 100 i více kilometrů. Tankové a mechanizované jednotky mohou pronikat v důsledku nesouvislosti fronty do velké hloubky teritoria, ničit důležité objekty a zařízení a působit paniku.

Názky těchto možností se projevily již na počátku druhé světové války. Hluboké útočné klíny nacistických vojsk, především tankových jednotek, za podpory letectva pronikly frontou hluboko na území Francie, způsobily dezorganizaci a zhroucení francouzské fronty a byly příčinou, na tehdejší dobu velmi rychlého, obsazení teritoria francouzské „Metropole“.

Evropské kapitalistické státy, zejména NSR a Francie, vyhodnotily tyto zkušenosti i dnešní možnosti znásobené ostatními novými válečnými prostředky a zcela novým způsobem vybudovaly ozbrojenou pozemní obranu celého prostoru teritoria státu.

Dnešní kapacita dopravního letectva, organizace a výzbroj vzdušných výsadkových vojsk umožňují použít vzdušné výsadky různých typů (až do velikosti vzdušného výsadkového sboru) do značných hloubek teritoria.

Proti činnosti pozemních vojsk a vzdušných výsadků v hloubce teritoria je proto logické **vybudovat interní pozemní obranu teritoria**, vybavenou teritoriálními vojsky, vybrojenými a vycvičenými pro boj s výsadky a s tankovými jednotkami, jako základní osnovu pozemní obrany teritoria. V operačních plánech je nezbytné počítat s operačními rezervami, které by podle situace zejména v počátečním období války mohly být zasazeny nejen k zesílení polních vojsk v útočné operaci, ale popřípadě i k zesílení obrany teritoria.

Obrana teritoria proti náletům strategického i taktického (operačního) letectva je řešena systémem PVOS. Dolet a manévrovací schopnosti strategického letectva vyžadují řešení jednotné a automatizované protivzdušné obrany, řízené jedním centrem na velkém prostoru celého válčiště. Zatímco pozemní obranu teritoria je možné řešit v jednotlivých státech (to je účelné i vzhledem ke specifickým podmínkám a zvláštnostem prvosledových států, odlišným do určité míry od podmínek států v dalších sledech koalice), protivzdušnou obranu odděleně řešit nelze. Proto máme již dnes **jednotný, koordinovaný systém PVOS států Varšavské smlouvy**, s centrálním velením.

Dalším prvkem obrany teritoria je **protiraketová obrana teritoria**. Technická podstata této obrany je ještě složitější a náročnější na automatizaci než dnešní systém protiletadlové obrany. Může ji řešit jen velký stát, který má k tomu potřebné prostředky. Malé státy se musí začlenit do společné koaliční protiraketové obrany. Není pochyb o tom, že účinná obrana

proti strategickým raketám vyžaduje ještě větší prostor než protiletadlová obrana a bude též řešena v rámci teritoria koalice. Nebude pravděpodobně řešena jako obrana určitých prostorů, ale jako ničení strategických raket vůbec. Aktivní obrana proti operačním a taktickým (dělostřeleckým) raketám, které mají velmi krátkou dobu letu, bude technicky těžko řešitelná a bude pravděpodobně mít i v budoucnu těžiště nikoli v ničení raket za letu, ale v ničení odpalovacích, technických a pomocných zařízení na zemi. Lze předpokládat, že i těžiště obrany proti strategickým raketám bude položeno na ničení jejich stabilních i pohyblivých základů.

Již dnes je nutné počítat i s rozvinutím **protikosmické obrany teritoria**. Technická podstata této obrany je charakteristická tím, že boj s kosmickými prostředky se bude odehrávat mimo povrch a ovzduší Země, v bližším a možná i vzdálenějším (meziplanetárním) kosmickém prostoru. Z toho důvodu tato obrana pravděpodobně nebude speciálně teritoriální a zvlášť polní, ale jen jedna, postihující všechny válečné kosmické prostředky bez rozdílu.

Protikosmická obrana bude mít v podstatě dvě složky:

- složku zjišťování, sledování a identifikace kosmických prostředků,*)
- složku navedení vlastních prostředků na kosmický cíl a jeho zničení.

První složka vyžaduje rozložení středisek na velmi rozlehlém prostoru zemského povrchu. Kosmické prostředky může ničit opět jen ten, kdo k tomu má prostředky; ničení proto asi zůstane doménou velkých, technicky i ekonomicky silných států. Je však nutné, aby do systému zjišťování, sledování a identifikace byly zapojeny i ostatní státy koalice. Prostředky k tomu nejsou tak nákladné jako prostředky k řízení a aktivnímu použití kosmických těles. Zjišťování a identifikace pak jsou nutné k tomu, aby se vůbec mohla uskutečňovat byť i jen pasivní obranná a ochranná opatření, jako maskování vojsk a objektů, vyhlašování nebezpečí, klamání průzkumu z kosmického prostoru apod.

*) Již dnes můžeme rozlišit vojenské speciální družice

- meteorologické,
- průzkumné (dva nebo více druhů),
- spojovací (několik druhů — VKV, televizní, atd.),
- stíhací (program „GEMINI“),
- úderní (vývojový program přistávání družic na stanoveném místě).

Součástí protikosmické obrany koalice by měla být zařízení k zjišťování, sledování a identifikaci družic (kosmických prostředků) i na teritoriu našeho státu a systém pasivních opatření, uskutečňovaných na základě zjišťování a vyhodnocování středisek kosmického průzkumu.

Již dnes je ovšem nutné chápat jednotný systém PVOS v pojetí koaličním jako systém, do něhož jsou začleněny tři základní prvky: protiletadlová (PLO), protiraketová (PRO) i protikosmická obrana (PKO). Vývoj směřuje k jejich dalšímu sjednocení. V době, kdy letouny dosahují již rychlosti přes 3M, začíná se stírat rozdíl mezi letounem a raketou a vývoj směřuje i k sjednocení prostředků obrany proti nim.

Tento vývoj však nelze chápat zjednodušeně. I v sjednoceném systému — PLO — PRO — PKO — zůstanou prostředky a zbraně různých takticko-technických dat. Nikdy asi nebude možné bojovat stejným prostředkem proti nízkoletícím letounům jako proti balistickým raketám.

V jednotném systému PVOS budou i nadále začleněny různé podsystémy. Není také nutné ani možné, aby ve výzbroji armád malých států byly všechny prostředky PVOS. Pevná obrana teritoria koalice však vyžaduje dále budovat jednotný systém PVOS, který zahrnuje všechny tři složky (PLO, PRO, PKO) a také všechny potřebné, tj. taktické, operační i strategické prostředky této obrany.

Je pravděpodobné, že bude nutné zapojit teritorium ČSSR i do **systému koaličního kosmického spojení**, organizovat odpaslech a připravovat rušení nepřátelských prostředků kosmického spojení.

Aktivní částí obrany teritoria proti jaderným zbraním a ostatním ZHN je obrana proti prostředkům jejich dopravy na cíl. Uskutečňuje se systémem protivzdušné, protiraketové a protikosmické obrany. Tyto systémy ovšem neřeší ochranu teritoria proti ZHN. Proto je nutné **organizovat na teritoriu systém ochrany proti ZHN**, a to ochrany

- systémů řízení státu,
- obyvatelstva,
- teritoriálních vojsk a zařízení vojenské správy (ochrana polních vojsk je organizována vlastními prostředky vojsk ať už jsou na teritoriu, nebo mimo ně),
- technického výzkumu, těžby a průmyslové výroby,
- zemědělství, lesního a vodního hospodářství,
- dopravy,

- spojů,
- školství, vědy a kultury.

Rozsah článku nedovolí podrobnější rozbor této problematiky. Zmíním se proto jen o několika základních problémech a zásadách OPZHN teritoria.

Základem OPZHN je rozvinutý teritoriální systém zjišťování úderů jaderných zbraní a ostatních ZHN, průzkum účinků (zamoření, boření atd.), vyhodnocování, hlášení a varování. Tento systém by měl být jednotný, centralizovaně řízený, technicky vybavený a automatizovaný.

Tento systém může zabezpečit rychlou a spolehlivou informaci, která je základem jakéhokoli řízení.

Ochrana proti ZHN může být účinná jen tehdy, bude-li řízení mít spolehlivé spojení a dostatek prostředků pro řízení, záchranu lidí a majetku, tj. organizovaných, vycvičených a technicky vybavených jednotek, řízených systémem vojenského velení. Základní prostředky je nutné mít na všech stupních řízení, na vyšších stupních pak jsou nutné rezervy k manévru a posílení podřízených.

Základní prostředky a způsoby ochrany obyvatelstva jsou:

- včasná evakuace pravděpodobných cílových míst,
 - rozptýlení obyvatelstva,
 - ukrytí obyvatelstva v místech rozptýlu,
 - polním způsobem organizovaná státní zdravotnická služba, vybavená velkou kapacitou lékařského a zdravotnického personálu, prostředků odsunu, ošetření a léčení postiženého obyvatelstva.
- Základní prostředky ochrany národních hospodářství jsou vycvičené jednotky zaměstnanců příslušných resortů, vybavené technickými, dopravními a hasebními prostředky k záchraně majetku a udržení důležitých zařízení v chodu.

Zařízení všech resortů je účelné rozdělit a klasifikovat podle jejich významu pro vedení války a udržení chodu života na teritoriu na zařízení státního, krajského a místního významu. Podle vzniklých škod je pak možné soustředit se na záchranu a obnovu objektů podle stanoveného pořadí. K likvidaci škod na objektech krajského a státního významu je nutné mít rezervy jednotek, technických prostředků a materiálu.

Tyto jednotky by měly být vojensky organizované a vybavené dopravními prostředky, aby byly pohyblivé a mohly se nasazovat operativně k likvidaci škod na těch objektech, jejichž udržení v pro-

vozu nebo obnova jsou pro ozbrojený zápas v dané situaci nejvíce potřebné. Operativnost těchto rezerv bude zajištěna, podřídi-li se vojenskému velení. Koncentrace sil a prostředků k řešení rozhodujících úkolů vyžaduje, aby byly začleněny do jednotného systému teritoriálních vojsk. Jednotky by měly být univerzálně vycvičené jak pro boj, tak pro záchranné práce, likvidaci následků po napadení ZHN a obnovu důležitých zařízení.

Zásadní opatření je příprava veškerého obyvatelstva k obraně vlasti, která dá potřebné znalosti obecně platné všemu obyvatelstvu a kromě toho diferencované připraví každého na ty úkoly, které bude za války plnit.

Základním předpokladem účinnosti ochrany teritoria proti ZHN je pevné řízení OPZHN jako nedílné součásti veškeré řídicí činnosti, které může účinně pracovat jen bude-li součástí řízení státu, tj. součástí činnosti stranických a státních orgánů všech stupňů. Řízení OPZHN se nemůže odtrhnout od řízení ostatní činnosti teritoria.

Podmínkou účinnosti řízení OPZHN teritoria je zpracování plánů předpokládané činnosti a pečlivá příprava, komplexní nácviky a cvičení všech řídicích orgánů v míru.

OPZHN teritoria je typicky vojenská činnost, která daleko přesahuje rozsah i význam bývalé CPO i dnešní CO. CO je jen poněkud vyšší vývojový stupeň CPO, zásadně se však od ní neliší.

OPZHN teritoria je obdoba OPZHN vojsk, která je druhem operačního zabezpečení. OPZHN teritoria je však činnost ještě vyššího stupně než OPZHN vojsk, protože zabezpečuje celou státní základnu vedení války.

Obrana teritoria je jedním z druhů strategické činnosti; její realizace je strategická operace. **OPZHN teritoria je proto důležitým (v POV nejdůležitějším) druhem strategického zabezpečení obrany teritoria.**

Kdo řídí operaci, musí řídit i její zabezpečení. Aby OPZHN teritoria mohla plnit funkci strategického zabezpečení, tj. aby se stala součástí obrany teritoria, měla by být řízena vojenským velením státu, které řídí obranu teritoria. Toto velení by mělo řídit i celostátní přípravu OPZHN teritoria v míru.

Nepřítel použije k rozvrácení pevnosti teritoria i všech moderních prostředků ideologické boje („psychologické války“), propagandy, špionáže, diverze, sabotáže, teroru, atd.

Ani tuto činnost nelze podceňovat. Využije se proto jako protiopatření všech prostředků vlastní agitace a propagandy, systému kontrašpionáže, střežení a obrany důležitých objektů a opatření k udržení klidu a pořádku na teritoriu. Všechna tato opatření jsou velmi důležitou složkou obrany teritoria, neboť jejich cílem je zabezpečit pevnost teritoria, zamezit narušování morální síly, předejít vzniku paniky, zamezit narušování chodu veškeré činnosti na území státu a uchránit důležité objekty a zařízení i životy a zdraví obyvatelstva.

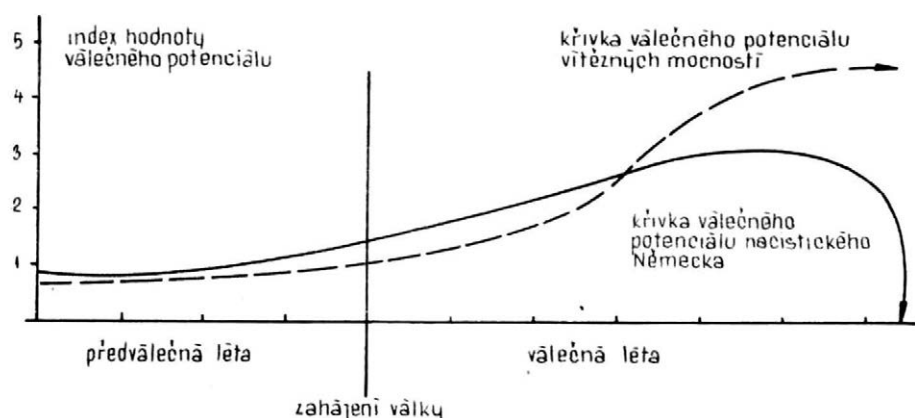
Uvedené složky přímé obrany teritoria jsou jen hlavní složky nutné k paralyzování účinků těch prostředků, kterými nepřítel může účinně ničit a narušovat celou hloubku teritoria.

Přehled složek obrany teritoria a prostředků obrany dokumentuje, jak vzrostla důležitost, význam a úloha obrany teritoria v závislosti na rozvoji válečných prostředků od konce druhé světové války. Kvantita obranných opatření současně přerostla v zcela novou kvalitu obrany teritoria. K získání úplného obrazu o místě a úloze teritoria je účelné ještě podrobit analýze vztah obrany teritoria k funkci, úloze a místu teritoria v podmínkách raketové a jaderné války. Z tohoto vztahu pak vyplývá i důležitost obrany teritoria pro úspěšné vedení války.

Funkční závislost obrany teritoria ve vztahu obrana teritoria — teritorium je zrcadlovým obrazem její závislosti na rozvoji ničivých prostředků působících na hloubku teritoria. Vývojový pohyb obrany teritoria vykazuje též progresivní vzrůst její důležitosti paralelně se vzrůstem důležitosti teritoria a se změnami v úloze, kterou má teritorium pro vedení ozbrojeného zápasu i války jako celku.

Teritorium je pro stát základnou vedení války. Válečný potenciál státu budovaný v době míru se akumuluje v teritoriu. Teritorium za války realizuje válečný potenciál, vydává ho ze sebe jako pohonnou hmotu války. Živí ozbrojený zápas a válku akumulovaným potenciálem a spotřebovaný doplňuje produkcí vlastní teritoriálních zdrojů.

V této obecné úloze teritoria není ovšem nic zásadně nového. Od druhé světové války se tato obecná podstata funkce teritoria, podstata jeho úlohy a vztahu k vedení války jako celku nezměnily. Změny nastaly ale v kvalitě a kvantitě potřebného základního materiálního fondu války, v potřebě nakupení zásob a zvýšení

Graf 1

kapacity zdrojů k vedení ozbrojeného zápasu pro rozhodující počáteční období války, v potřebě enormně zvýšené akumulace vojenského potenciálu v době před zahájením války a v nerovnoměrném vyčerpávání potenciálu v průběhu války.

Ještě v druhé světové válce se válečný potenciál válčících států rozvíjel plynule před zahájením války a narůstal hlavně až v průběhu války. Tak např. válečná výroba nacistického Německa dosáhla maxima až v předposledním roce války (1944) a teprve před koncem války začala prudce klesat. Také v ostatních válčících státech se válečná výroba rozvíjela převážně teprve v průběhu válečných let. Mohutnost ozbrojených sil narůstala též až po zahájení války, takže křivka indexu narůstání válečného potenciálu, která rovnoměrně stoupala v předválečných letech, prudce se zvedla až v průběhu války. Schematicky je to možné znázornit na grafu 1.

V případě raketové a jaderné války by tomu bylo jinak. Protože počáteční období války je rozhodující, je nutné vstoupit do války s maximálně rozvinutým válečným potenciálem. V důsledku ničení v počátečním období války potenciál obou válčících stran prudce poklesne. Nerozhodne-li se o výsledku války v počátečním období a neskončí-li válka, bude válečný potenciál znovu pomalu narůstat. Naději na vítězství pak bude mít ta strana, která ho dokáže rychleji znovu rozvinout. Průběh změn indexu válečného potenciálu bude pak zcela jiný a schematicky může vypadat podle grafu 2.

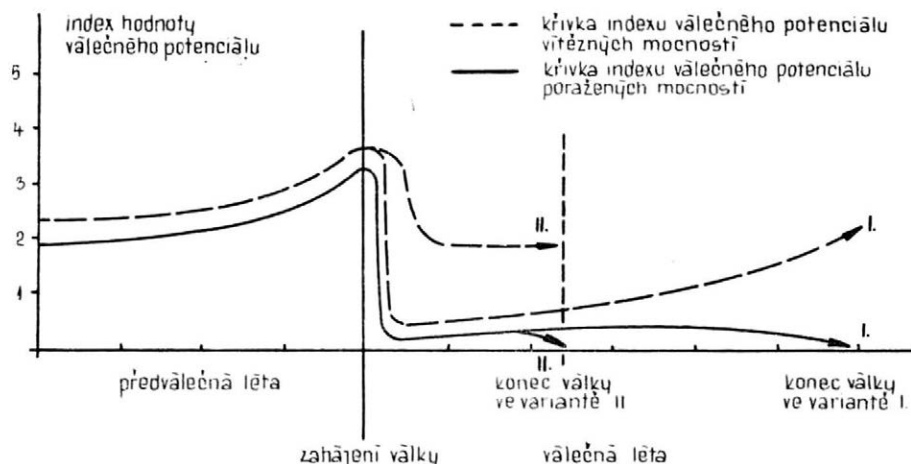
Úloha teritoria v obranném systému státu, v přípravě a vedení války (i ozbrojeného zápasu) je proti stavu za druhé světové války jiná ve třech uzlových bodech: je závislá na tom, jak teritorium dokáže

1. — vybudovat vysoký válečný potenciál již v míru (zejména pak vybudovat ozbrojené síly a nahromadit zásoby), předstihnout nepřítele v absolutních hodnotách válečného potenciálu a udržet náskok před ním,
2. — v okamžiku rozpoutání války, popřípadě v průběhu POV zničit ozbrojené síly i teritorium nepřítele a současně uchránit vlastní teritorium jako základnu dalšího vedení války a kapacitu válečného potenciálu,
3. — obnovit zdroje, výrobu a rozvinout válečný potenciál v dalším průběhu války.

Podmínek je samozřejmě více, ale **tyto tři faktory jsou rozhodující**. Nesplní-li teritorium tyto tři základní podmínky, nemohou jakkoli silné ozbrojené síly vybojovat vítězství ve válce. **Splnění druhé a třetí podmínky je bezprostředně závislé na obraně teritoria. Z toho vyplývá rozhodující úloha obrany teritoria v procesu ozbrojeného zápasu, rovnocenná úloze aktivní činnosti ozbrojených sil.**

Vyplývá z toho též místo teritoria v procesu vedení ozbrojeného zápasu, v obranném systému a v přípravě státu (koalice) k válce.

Obrana teritoria je organickou a neoddelitelnou složkou ozbrojeného zápasu,

- Varianta I. : v POV snížen válečný potenciál obou stran přibližně na stejnou úroveň - válka může mít pravděpodobně velmi dlouhé trvání
- Varianta II. : jedné straně se podařilo do značné míry snížit v POV válečný potenciál druhé strany a vlastní uchránit - válka může skončit mnohem dříve než ve variantě I.

Graf 2

uskutečňovaného činností (operacemi) všech druhů ozbrojených sil, tj.

- strategických raketových vojsk,
- strategického letectva,
- pozemních vojsk,
- vojenských námořních sil,
- vojsk teritoriální obrany (PVOS, tj. protikosmické, protiraketové, protiletadlové obrany a pozemní obrany).

V činnostech druhů ozbrojených sil jsou vzájemně pevné vztahy. Strategické cíle války je možné splnit jen koordinovanou činností všech druhů ozbrojených sil. Strategické operace nelze plánovat a řídit samostatně ani odděleně po jednotlivých druzích ozbrojených sil. Druhy strategické činnosti, tj. strategické raketové (a letecké) jaderné údery, válečnou činnost na pozemních válčistištích, obranu zápolí socialistických zemí a válečnou činnost na námořních válčistištích je nutné koordinovat ke splnění cílů války a řídit podle jednoho plánu.*) Proto ani obranu

teritoria nelze vytrhovat z komplexu ozbrojeného zápasu, nelze ji v plánování řešit odtržené od přípravy ozbrojených sil a ostatních příprav státu k válce.

Nutnost začlenit obranu teritoria do jednotného plánu vedení operací za války jako nedílnou součást strategických operací logicky vyplývá také z úlohy obrany teritoria v obranném systému státu a v komplexu vedení ozbrojeného zápasu. Z logiky současných principů vedení ozbrojeného zápasu vyplývá i nutnost neustálé organizace součinnosti a koordinace užší obrany teritoria s operacemi ozbrojených sil na válčistišti. Tento závěr potvrzuje vyhodnocení způsobů strategické útočné činnosti potenciálního agresora, který by uskutečňoval strategické operace podle jednotného plánu a koordinovaně, se snahou ničt současně ozbrojené síly na válčistišti i teritorium, a tím docílit rychlého rozhodnutí války.

Proti takto jednotně řízené strategické operaci nepřítel je nutné postavit jednotně řízenou strategickou operaci všech ozbrojených sil i prostředků obrany a

*) Viz SOKOLOVSKI — „Vojenská strategie“ — 2. vydání NV, kapitola VI, stať „Způsoby vedení soudobé války“, zejména str. 377, 382, 404.

ochrany teritoria ke zmaření zámyslu nepřitele a uchránění lidské i materiální báze vedení války.

Rakety a jaderné zbraně nepřinesly změny jen v operačním umění a v strategii, ale změnily od základů samu podstatu ozbrojeného zápasu a způsobů vedení války. Jedním z nových charakteristických rysů těchto změn je rozšíření ozbrojeného zápasu do dalších dimenzí:

- první světová válka se nevymanila z první dimenze — z lineární taktiky;

- druhá světová válka je charakteristická v podstatě lineární strategií a rozšířením do třetí — vertikální dimenze, tj. do vzdušného prostoru a pod hladinu moří,

- třetí světová válka, která by se odehrávala v dnešní době, by byla charakteristická strategickou činností ve třech dimenzích [ozbrojený zápas by byl veden nikoli v lineární, ale v obou dimenzích

horizontálních na ploše celé Země i v třetí dimenzi — vertikální ve vzdušném prostoru i pod mořem], s náznaky rozšíření do „čtvrté“ dimenze — do kosmického prostoru.

Kromě ostatních charakteristik i tato ukazuje potřebu zásadně nového chápání úlohy a místa teritoria a jeho obrany v ozbrojeném zápase i ve válce jako celku, úlohy celého teritoria nejen jako lidské a materiální základny války, ale také jeho obrany, jako nedílné součásti komplexu ozbrojeného boje.

V obranném systému státu je proto zapotřebí věnovat obraně teritoria patřičnou pozornost, budovat ji souběžně s výstavbou ozbrojených sil a ostatních prvků obranného systému státu, ve kterém je teritorium lidským, ideologickým, morálně politickým, technickým a materiálním základem válečného potenciálu i základnou přípravy a vedení války.